

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Imago Primi Saecvli Societatis Iesv

Bolland, Johannes

Antverpiae, 1640

Dissertatio Secvnda. De Ludis Sæcularibus Romanorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97844](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97844)

2. Theſſal. 2.
Eccli. 44.

iniquum interficiet ſpiritu oris ſui. O ita ſit! cum ſemine tam clarorum Patrum permaneant bona, & hereditas ſancta ſint nepotes eorum, educandi tantam in ſpem, & tam præclaræ Societatem expeditionis. O faciat propitius I E S V S, vt filij eorum propter illos & ſque in æternum maneant, ſemen eorum, & gloria eorum non derelinquatur! Ita vouemus, ita ominamur hoc anno ſæculari. quem quia primi fortasſe publico conſignare monumento aggredimur, originem ritumque omnem centefimum annum celebrandi paulò accuratiùs perfequemur; præmiſſâ tractatione de Ludis Sæcularibus, totâque ratione Iubilei.

DISSERTATIO SECVNDA,

*De Ludis Sæcularibus Romanorum.*Perennan-
dis curâ
ſæcularem
annum ce-
lebrant
Romani.De Lingua
Latin.

2. Trift.

Dem Urbis conditæ natalem non quotannis ſolùm inſigni celebritate coluere Romani, verùm & centefimo quoque anno Sæcularibus Ludis. ſiue ea religio fuit hauſta ex Sibyllarum libris, vt credi voluerunt; ſiue ingenitâ principi populo perennandi curâ, incolumitatemque & æternitatem precandi à præſidibus Diis. A ſæculo Sæculares dictos, ratio nominis arguit. Sæculum *ſenſcendorum hominum longiſſimum ſpatium*, Varro dixit. Centum annorum ambitu veterum multi finiurè; & recepta modò opinio non vltà extendit: quò quia nonniſi admodum pauci viuendo pertingunt, meritò de hiſce Ludis Ouidius:

— *Quos ætas aſpicit vna ſemel.*Lib. 7. in Viâ
ſæculi.

Inde illa præconis ſolemnis vox ad ſpectacula inuitantis, quæ neque ſpectaſſet quiſquam, neque denuò eſſet ſpectaturus. Significans, inquit Herodianus, præteritæ futuræque celebritatis interuallum ſupra omnem hominum eſſe ætatem. quo de interuallo licet diſſentiant Scriptores, ſatis accuratè tamen prodidere, Sæculares Ludos aliud fuiſſe nihil, quàm de conſeruato proximis centum annis Imperio publicam gratulationem, cum ſolemnibus votis, vt Numinum fauor

Horat. in
Carm. ſæcul.*Remque Romanam, Latiumque felix
Alterum in luſtrum, meliusque ſemper*

æuum prorogaret.

Sanctius
id cogitat
Societas.

Exod. 12.

Leuit. 25.

Origo Lu-
dorum Sæ-
cularium.

Et illi quidem profano ritu. Quanto ſanctiùs hoc ſæculari anno id Societati noſtræ precari conuenit ab immortalis Deo, auctore & moderatore temporum, perennitatis omnis largitore? qui operum ſuorum benefactorumque celebrari memoriam iam olim præcepit: non tantùm conſecrato ſolemni die in annos ſingulos cultu ſempiterno, ſed & inſtituto præterea, redeunte certo annorum curriculo, ſacro Iubileo. Cui de Sæcularibus Ludis diſputationem præmittimus, propterea quòd ab his potiùs quàm à Iubileo ortam putamus centefimi anni celebritatem.

Valerius
Max. lib. 2.
Angel. Poli-
tan. Miſcel-
lan. cap. 58.
Onuphrius

Ludi, qui deinde Sæculares dicti ſunt, principio Ditis & Proſerpinæ ſacra fuerunt. aucta poſtmodum ceterorum Deorum ſacrificiis, & ludis; Apollinis ac Dianæ in primis: olim à Valuſo Valeſio primùm, Seruio Tullio imperante, Deorum monitu trinoctio celebrata in memoriam

moriã redditã sanitatis tribus liberis: idque ad aram quamdam prope Terentum, in campo, qui deinde Martius, sub terrã repertam, Diti Patri & Proserpinã sacram: quã Rege Tullo Hostilio, tempore belli cum Albanis, illic defossa, hominum memoriã exciderat.

P. Valerius Poplicola, is qui primus ab exactis Regibus Consul fuit, primus quoque ritum hunc in Urbem induxisse fertur: siue Valerij exemplo, quod salutare vniuerso populo speraret, qui tribus pueris fuerat; siue monitu potius carminum Sibyllinorum: in quibus, si morem hunc sanctum haberent, Populo Romano certa Imperij promittebatur æternitas. Et hæc illa sunt Martiali,

— que Romuleus sacra Terentus habet:

& Aufonio,

Trima Terentino celebrata trinoclia ludo:

à ducentesimo quadragesimo septimo, vel, vt alij, à trecentesimo ferè Urbis conditæ anno, singulis deinde sæculis religiosè culta Ludorum Sæcularium nomine.

Ordo celebritatis hic erat: iuuat enim, quoniam hæc vsque adeo peruulgata non sunt, paulò diligentius commemorare. Instante Ludorum tempore, in omnem Italiam dimittebantur præcones, populos inuitaturi ad ludos, quos mortalium nemo vidisset, nemo iterum esset visurus. Paucis ante spectacula diebus, Imperator ipse, Consules & Quindecimviri, ante Apollinis Palatini & Iouis Capitolini templa pro suggestu confidentes, populo piamina seu februa distribuebant, tædas, sulphur, bitumen; quibus flagitia expiari stultã superstitione persuasum erat. Præterea in templo Dianæ hordeum, triticum, fabas populo dari mos, Parcibus offerenda: vt propitiæ scilicet alterum de feliciori stamine nerent sæculum. Tum ad formam initiorum Cereris castè peruigilia fiebant; mox toto triduo sacrificia templis omnibus noctu atque interdium, omnibus circis & theatris ludi omnis generis. Circensium meminit Suetonius, Histrionum & Saltationum Plinius, Venationum Capitolinus. Primæ Ludorum noctis horã secundã, effossã humo, Ditis & Proserpinæ aperiebatur ara; hostiasque furuas Imperator, Consules, Quindecimviri immolabant. Interim structã in theatri morem extemporaneã scenã, lychnis atque ignibus relucebant omnia, & hymnis carminibusque personabant. Summo manẽ in Capitolium primò, Ioui solennia sacra facturi; inde ad theatrum ibant, celebraturi ludos Apollinis & Dianæ. Altero die matronæ nobiles adscendere in Capitolium, frequentare lectisternia, Iunonis aram adire: sacrificia rursus Diuis omnibus, omnibus aris. Die tertio, in templo Apollinis Palatini, ter nouem pueri prætextati, totidemque virgines, patrimi omnes matrimique, Gracã Romanãque voce, hymnos semper nouos & præanas concinebant pro æternitate Imperij, pro Senatus Populi que incolumitate: quorum de numero celebre est Horatij carmen sæculare. Tandem, completis solennibus, ara Ditis & Proserpinæ, quæ egestis ruderibus primã nocte aperta fuerat, rursus terrã obruebatur, non nisi sequentibus Sæcularibus Ludis referenda. Qui Ludos fecerant, in scriptum suo nomine rei gestæ monumentum in Terento relinquebant.

A 3

Hæc

Panuin. libr. de Sæcularibus Ludis.

Lib. 4. Epigram. 1.

Idyll. 17.

Primi Ludis Sæcularibus.

Ritus & celebritas Ludorum.

*E profanis
ritibus p̄
stimuli.*

Hæc de ritibus, profanis quidem & exoletis; sed è quibus, velut è densissimis tenebris, obscura quædam affulgeat lux ad annum sæculari-rem sanctiùs celebrandum. Nam, præter publicam gratiarum actionem, quam tot sacrificiis hymnisque erga Deos testabantur, erant hi Ludi quasi lustrum quoddam & expiamentum Urbis: quam credebant hoc ritu à præteritis expurgari noxis, renouarique denuò & instaurari; ac meliorem precabantur in posterum viuendi rationem. An non vmbra quædam sanctioris in Iubileo expiationis? Solennia pro Republicâ vota quid nisi monita sunt, vt meliora perpetuò vota faciamus, pro felicibus Societatis incrementis?

*An Roma-
ni centesi-
mū quem-
que an-
num cele-
brauerint.*

*Argumen-
ta id ne-
gantiam.*

Sed quoniam cœpimus, in adyta Romanæ vetustatis paulò altiùs penetremus, & Ludorùm seriem, obscuram hætenus & vulgo igno- tam, discutiamus, aliquantum longâ fortassis, sed nouâ, vt opinor, & non ineruditâ digressionem. Millesimum Urbis conditæ annum ingenti ludorum & spectaculorum apparatu à Philippo Imperatore fuisse celebratum, certâ constat Annalium fide. An autem centesimus quisque initio sæculi statâ ratione temporum perinde fuerit obseruatus, id verò in ambiguo est. Negant, quotquot scripsere Sæculares Ludos, nonnisi centesimo decimo anno referri solitos: omnium instar Onuphrius Panuinius diligentissimus inuestigator; qui consequenti temporum ferie aptè ostendit, post centesimum semper & decimum annum notatos inueniri in Commentariis Quindecimuirorum: quorum erat & Ludos istos curare peragendos, & peractos publicis commentariis consignare, quos proinde in hac re eorum muneri propriâ libentiùs se fatetur sequi, quàm alium Historicorum quemlibet. Et luculenta, fateor, auctoritas est. Accedunt vetusti quidam Græci versus, quos Sibyllinos esse Zosimus dicit: Angelus Politianus ita Latine reddidit:

*Lib. Miscel.
cap. 8.*

*At ubi iam humane longissima vitæ
Orbis agens annos referet centumque decemque,
Sis Romane memor: & quæ sequuntur.*

vbi longissimum humanæ vitæ tempus, id est sæculum, annis centum decem circumscribitur, Ludisque Sæcularibus destinatur. Denique Horatius in Carmine sæculari,

*Certus vndenos decies per annos
Orbis vt cantus referatque ludos,*

Ludorum orbem centum decem annorum ambitu definit: in cuius hæc sententiam Acro & reliqui omnes eunt Interpretes.

*Ostendi-
tur, cen-
tesimum
quemque
fuisse cele-
bratum,
etiam ex
serie tem-
porum.*

Verùm iis ego non assentior: qui non minùs firmâ auctoritate ostendi posse video, Sæculares Ludos centesimo quoque anno, tamquam insigni initio sæculi, fuisse digestos. Quod ex temporum serie etiam deducemus. Ac primò quidem, si expendere volumus, quos illi tanti faciunt, Quindecimuirorum commentarios, & quibus Horatij reliquorumque omnium nititur auctoritas, Sibyllinos versus; an putamus incognitos omnino, & numquam visos auditosque fuisse Valerio Antiati, M. Varroni, T. Liuiò, Sex. Pompeio, aliisque veteribus, qui Sæculares Ludos centesimo quoque anno celebrari solitos tradiderunt? vt Zosimum, vt D. Augustinum, aliosque recentiores omittam. Adde,

*Apud Cen-
sorum. de Die
natali, c. 17.*

commen-

commentarios istos Quindecimvirosum nonnisi temporibus Cæsaris Augusti fuisse conscriptos: cur præ Liuiio, Varrone, Antiato, merentur fidem? Sibyllinis versibus (si modò, qui apud Zosimum extant, Sibyllini sunt) auctoritatem Varronis oppono ita scribentis: *Quindecimvirosum renuntiasse ex Sibyllarum libris, uti Ludi centesimo quoque anno fierent.* Nec temerè scripsisse censendus Alexander ab Alexandro: *A primâ origine singulis centum annis ex præcepto Sibyllinorum carminum fiebant.* De Horatij versu laborandum minimè; à multis enim ita legitur:

Certus est denos decies per annos

Orbis & cantus referatque ludos.

Iam verò T. Liuius à secundis Sæcularibus tertios quartosque ita ordine recenset, ut manifestum fateatur Onuphrius; in eâ Liuium fuisse sententiâ, quòd secundi Sæculares anno Urbis conditæ quadringentesimo primo celebrati fuerint, tertij verò quingentesimo primo, quarti autem sexcentesimo primo: ut & Florus illic in Epitomâ lib. 49. meminit. Et de Ludis Augusti Sæcularibus agens Liuius, addit: *Quos centesimo quoque anno (is enim terminus sæculi) fieri mos est.* Cur ille potius, quàm eodem tempore Horatius, centesimo quoque anno fieri solitos dixit, & non centesimo decimo? cur tam apertè initio sæculi eos collocat? an credibile adedò diligentem Historicum aut Sibyllæ versus ignorasse, aut Quindecimvirosum tabulas, aut Romanum morem? Et hæc quidem de primis Sæcularibus ante tempora Augusti, quos nimia vetustas obscuriores reliquit, & tantum non tenebris involutos.

Mutatâ Republicâ instaurati quoque Ludi sunt anno V. C. septingentesimo trigesimo sexto, Augusti voluntate potius, quàm ordine temporis id exigente, inquit Salius: nimirum post ciuilia bella renouati in melius Imperij aternitatem Diis voluit commendatam, illo in primis Sæculari Horatij carmine, quod pueri puellæque ex more cecinerunt.

At opinioni nostræ nihil fauet magis quàm Claudij Cæsaris factum: cui cum aduersarij refragari non possint, hunc primum fuisse aiunt, qui ad annum centesimum Sæculares Ludos redegerit. Is ab Augusto proximos, ordine sextos, anno V. C. octingentesimo dedit; instituitque præterea centesimo quoque anno Urbis in futurum referri debere. Veterem morem, credo, ex Liuij sententiâ reuocare studuit, & lege latâ stabilire: quòd illum & exactius videret & solenniùs ineunte semper sæculo obseruari. Sed fatendum est, huiusce instituti nec à Domitiano, nec à Seuero habitam esse rationem. His nempe temporibus conuenit, quod Pomponius Lætus de Sæcularium interuallo scribit: *Ambitione Cæsarem, cupientium id solenne suis temporibus exhiberi, ordo corruptus est, & pro libidine habitati Sæculares.* Itaque ab anno octingentesimo quo Claudius fecit, ad millesimum quo Philippus, bis præterea dati Sæculares Ludi, cum nonnisi semel debuissent. Domitianum fecisse interiecto tantum spatio annorum supra quadraginta à proximis Claudij, ex Tranquillo, Tacito, Historicis, Papinio & Martiale Poëtis, certum est; Septimum Seuerum autem interlapsis plusquam centum annis

Lib. 5. Genial. c. 26.

Lud. Viues, Franc. Robortellus, Georg. Faber, & M. SS. apud Lambinum.

Secundi, tertij, quarti Ludi Sæculares.

Lib. 136.

Quinti Ludi Sæculares. In Epitome ad annum V. C. 736.

Sexti Ludi Sæculares.

In Epitomâ Rom. histor.

Septimi Ludi Sæculares.

*Ostiani
Ludi Sæ-
culares.*

*Millesimus
Vrbis con-
dita.*

*Capitolia. in
Gordiano.
Aurel. Vi-
ctor in Phi-
lippo.
Pomponius
Læus in
Epitom.
Baron. ad
ann. Christi
249.*

annis post Domitianum, qui spectator interfuit Herodianus tradit, suâque ætate factos Dio scribit.

Millesimi tandem Vrbis anni solennitas ex omni sæculorum memo-riâ longè maxima fuit, celebrante Philippo, qui primus Romanorum Principum Christianus Imperator à Baronio asseritur. Bestiæ innu-merabiles in circo maximo venationi obiectæ: in quibus elephan-ti XXXII. alces X. tigrides X. leones mansueti LX. leopardi cicu-res XXX. hyænx X. hippopotamus I. rhinoceros vnus, arcoleontes X. camelopardi X. onagri XX. equi feri XL. gladiatorum paria mille. Scenicos ludos in Pompeij theatro tribus diebus totidemque noctibus peruigil populus spectauit, funalibus atque lychnis tenebras vincenti-bus. Etiamnum testes Ludorum Philippi nummos plurimos est repe-rire: in quibus præter Imperatorum patris ac filij nomen, & hanc in-scriptionem, SÆCVLARES AVGG. vel addita quædam longæui-tatis symbola, vel animalium formæ, ex iis credo, quæ Philippum ex-hibuisse diximus. Nummus alter apud Occonem inscriptus legitur: MILIARIVM SÆCVLVM. alter SÆCVLVM NOVVM. Memi-nit in Chronico Cassiodorus: *Quadragesima etiam missus natali Vrbis Ro-mæ concurrerunt, & agon mille annorum actus.* Quos Ludos etiam Sæcula-res appellat Sextus Aurelius Victor, licet impius Zosimus, odio fortasse Christiani nominis, post Seuerum neget amplius fuisse instauratos.

*Primus &
secundus
Sæcularis
V.C. vero-
similiter
Ludis ce-
lebratus.
In Epitom.*

Ex hac ferie liquet (vt ad inceprum redeamus) ab anno trecentesi-mo, circa quem vel instituti creduntur, vel potius primùm celebrati, singulis ferè ineuntibus sæculis suos assignari Sæculares Ludos veterum auctoritate. Sed quid de Sæculari primo V.C. quid item de secundo siue ducentesimo dicemus? nulla enim in historiis mentio est. Sali-anus noster, clarissimus huius æui temporum indagator, ad annum V.C. ducentessimum ita scribit: *Adest Romanae Vrbis alter sæcularis annus, quem verosimile est multis Romæ ludis, sacrificiis conuiujsque celebratum. ad maio-rem autem huius anni celebritatem videtur tertium lustrum à Rege Seruio Tul-lio conditum.* Ex quibus apparet existimasse Salianum, centesimum quemque annum ludis solennibus & sacrificiis, conuiujsque publi-cis ac priuatis, fuisse celebratum, etiam ante Ludos ad Terentum in-stitutos.

*Fortè ab
initio alij
fuerunt
Terentini,
& Sæcula-
res.*

*In Com-
ment. lib. 3.
de Ciuit. ad
cap. 18.*

Mihi venit in mentem suspicari, alios ab initio fuisse Terentinos, alios Sæculares Ludos; sed communi tandem nomine permixtos. Et Terentini quidem Diti ac Proserpinæ, Sæculares Phœbo & Dianæ po-tissimum sacri perhibentur. Terentinos pro auertendâ pestilentia con-stitat primùm institutos: Sæculares, lætitiæ erant & publicæ gratulatio-nis. Terentini nonnisi nocte & furuis hostiis peragebantur: Sæculares luce palam & albis victimis. Fauet Ludouicus Viues, qui D. Augusti-num ferè etiam in partes trahit, cum de eo ita loquitur: *Alios videtur velle esse Ludos Ditis & Proserpinæ, atque Sæculares.* Quòd si fortè non omnino inanis hæc suspicio est, cur dici non potest inde ab Vrbe con-ditâ centesimum semper annum sæculari aliquo plausu fuisse exorna-tum? accessisse deinde circa annum trecentessimum Terentinos Ludos, & ex Liuij sententiâ ineunte semper sæculo vnâ celebratos, atque inde commu-

PROLEGOMENA DE ANNO SÆCVLARI. 9

communi tandem nomine Sæculares dictos. Quod si subinde extra ordinem acti leguntur, id pro necessitate ita factum facile concedimus, ad placandam Deorum iram, sicut & Iubilum modò, licet statò tempore definitum sit, ex causâ sæpè extra ordinem instituitur. Et Sæcularis carminis (quod ait Acro Horatianus interpres) duplex deuotio esse consueuerat: aut enim pro sedandâ vitandâque pestilentia (extra ordinem scilicet) aut pro certo & definito annorum numero cantabatur. quem numerum ego centum annorum fuisse contendo, & quidem recurrente initio sæculi plerumque obseruatum. Hæc ex tam reconditâ antiquitate delibasse sufficiat. expeditiorem fortè viam felicior aliquis inueniet.

In Carmen
sæculi. Horat.

Post annum millesimum Sæculares Ludos Romæ celebratos non nisi semel inuenies ab Honorio Augusto. de quibus Claudianus:

Ludi
sæculi
Augusti.

*Spectatosque iterum nulli celebrantia ludos
Circumflexa rapit centenus sæcula Consul.*

Existimant auctores, vetitos fuisse à Constantino, vbi palàm CHRISTI fidem amplexus est. Nam eius edicto clausa Deorum templa, sublatisque cum sacrificiis ludos plurimos, Eusebius narrat. Ab Honorio eâ tantum lege putantur permitti, vt sine sacrificiis & idolorum cultu soli tantum darentur Circenses & Theatrales ludi, in memoriam pristinae celebritatis; à quâ difficillimè auelli Romani poterant. donec tandem ista centesimi anni celebritas ad colendum centesimum quemque Seruatoris Natalem sanctiore ritu traducta est: incertum quibus initiis; sed eâ quoque ex causâ (quod postea dicemus) vt Populus Romanus ab inani Sæcularium Ludorum celebratione reduceretur ad verum solenne factum. quod petito ab Hebræis vocabulo Iubilum dixere; primusque Bonifacius VIII. decreto sanxit centesimo quoque anno celebrandum.

Vetiti à
Constantino;

à Chri-
stiano in
Iubilum
commutat
sunt.

Hæc origo centenariæ celebritatis. Nec superstitiosa numeri obseruatio est. Origenes, Hieronymus, Rupertus, Beda, multiplex in eo mysterium è sacris Litteris inueniunt: siue Noëni arcam anno centesimo perfectam explanant, siue centenatio patri natum Isaac, siue peregrinantem Abrahamum centum annos in terrâ promissionis, siue illud denique diuino promisso nobile centuplum. Copiam certè & exitiam significari multitudinem omnis agnouit antiquitas, quæ linguas centum, oraque centum, centum aras, pro multis & innumerabilibus dixit. Ego, quia centenarius numerus, decem decadum structurâ completus, exitius rarusque visus est in atate mortalium, & insignis præterea annorum terminus, vnde nouum liceret auspicari curriculum, quod Sæculum dixere; ideo in sacrâ profanâque Republicâ cum lætitiâ exceptum atque obseruatum existimo. Louaniensis Academia superiore sæculo primum ab origine suâ centesimum publicâ sæcularis Iubilei lætitiâ coluit: & nuper ducentessimum secundo sæculari Iubileo. Millesimum ab obitu D. Bauonis Tutelaris sui in æde principe, quæ illi sacra est, admodum solennem egit Senatus Populusque Gandauenfis: ac biennio post millesimum D. Læuini Præfulis & Martyris inclyti, tum in eadem æde, tum in nostro Societatis Iesv templo, quod eidem Diuo ære publico à fundamentis constructum, per amplis regiisque donariis exornarunt.

Centenarius mysterij plenus.

Primus & secundus Sæcularis Academia Louaniensis. Millesimus D. Bauonis & D. Læuini.

Quingen-
tesimus
D. Nor-
berti.

narunt. Et nuper annus huius sæculi xxxiv. ab obitu D. Norberti Quingentesimus, à Candidissimo Præmonstratensium Ordine, plausu & gratulatione insigni, ad memoriam simul & exemplum posteritatis, peractus est. Nec dubium, quin aliæ subinde Religiosæ Familiæ centesimum annum solennem egerint, licet monumenta non existent. Quibus omnibus tantò ætate inferior, hoc Sæculari anno quasi à longè & vltima accedat minima Societas nostra, *creseatque in mille millia.*

DISSERTATIO TERTIA.

De Iubileo Indæorum.

Ex computu
Saliani.

Quàm profana apud Romanos Ludorum Sæcularium, tam sancta apud Iudæos anni Iubilei institutio fuit; antiquior multò ipsâ Vrbe conditâ ad annos propemodum octingentos. Illud saltem vtrique populo commune, quòd solennitatis causâ, accepti à Numine beneficij memoria fuit, cultu perpetuo apud posteros renouanda, eâ gestientis lætitiæ significatione, quam Romani designarunt *Ludorum* nomine; Hebræi, quasi nullâ satis voce possent exprimere, *Iobel* appellauère; Latine *Iubileum* dixeris. Quòd vocabulum magnæ cuiusdam, & non se capientis lætitiæ indicem vocem eruditi interpretantur. vocabulum origine quidem Hebræum; sed nec ita inusitatum, vt quidam putant, Latinis Scriptoribus, quin inde cecinerit Silius:

Iubileum
lætitie vox.

Apud Ser-
rar. in Iof.
Tom. 2.
c. 6. q. 5.
Sil. Ital. l. 14.

Et lætus scopulis audiuit iubila Cyclops.

nec ita barbarum aut deterioris æui, quin iubilandi verbum Varroni Festoque fuerit cognitum. Eius vim, quoniam frequentissimus vsus est, ita Festus explanat: *Iubilare, est voce confusâ in clamare præ gaudio.* & non vno loco idem Augustino est iubilare, atque gaudium quòd corde conceptum est, & verbis explicari non potest, tamen voce testari. An non exprimere videntur id, quòd Societatem Iesv lætissimo isto Iubileo facientem cernimus? gaudium corde conceptum de tam propensâ in se Dei benignitate vel ad omnium stuporem; gaudium, inquam, illud, quòd nullis satis verbis aut grata aut gratulabunda explicare potest, voce testatur, confusâ & inconditâ quidem, tumultuario quasi opere; sed quòd vel inde iubilantis esse agnoscas, & sine arte aut furo erumpentem lætitiâ continere non valentis. Testatur, inquam, effusâ gratulatione, & voce magnâ in iubilo; & quâ se per extrema terræ latè diffusam circumspicit, *extrema terra* ad iubilandum cum Isaiâ inuitat: quaque omnem terram filiis suis ad prædicandum felicioris sorte diuisam videt, quàm Chananitidis ad incolendum Hebræis fuit, *in cymbalis iubilationis* cum Regio Vate canit: *Iubilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius.* illum scilicet, vt hoc loco Interpretes, militarem ἀλαλαγμῶν, & triumphalem ἑπιθύμιον ἕρμενος, cuius lætissima recordatio ab institutâ disputatione iam nos pænè abduxerat.

In Psal. 65.
& 94.
conueniens
Sæculari
nostræ ce-
lebrati.

Isa. 44.

Psal. 150.
Psal. 65.

Symbola
Iubilei,
non origo.
Lib. 1. de
Rub. c. 2.

Iubilei originem qui à septimi diei quiete perunt, Conditoris exemplo præceptoque imperatâ, vt Paulianus; aut à quietâ vbertate terræ, quæ nec rastro læsa nec vomere, sponte suâ fruges oriantibus dabat, vt Pienti-